

Nr 71.

Av fröken Andersson, om inrättande av en textilkonserveringsateljé i anslutning till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Textilkonsten är en mycket viktig gren av den allmänna konsten, men det är först tämligen sent som den kommit att beaktas av konstforskningen i den grad, som svarar mot den roll den spelat i äldre tider. På senare år har emellertid ett flertal betydande vetenskapliga publikationer i in- och utland ägnats textilhistoriska ämnen, och den stigande uppskattningen av detta material som forskningsobjekt speglas jämväl i den ökade plats, som kommit denna konstart till godo i olika museer och på historiska utställningar. Inom de sakkunnigas trånga krets torde vårt lands särställning i detta avseende vara väl bekant; den högtstående senmedeltida textilkonsten finnes här bevarad i större utsträckning än i något annat land. Sålunda torde statens historiska museums samlingar av medeltida mässkläder vara den rikaste som överhuvudtaget existerar i världen. Men ännu förvaras omistliga textila konstskatter ute i landet, i kyrkor och provinsmuseer. Även från senare tid, framför allt från 1600-talet, ha i svenska kyrkor bevarats textilier av enastående konst- och kulturhistoriskt värde.

Ansvar för dessa ur såväl nationell som internationell synpunkt omistliga skatter åvilar riksantikvarieämbetet och statens historiska museum. De äro i hög grad beroende av sakkunnigt utförda konserveringar och insiktsfull vård, utan vilket deras fortsatta bestånd äventyras.

En betydande del av ovannämnda uppgifter har under en följd av år utförts av en liten, formellt privat och ekonomiskt fristående institution, konserveringsföreningen Pietas, 1930—1947 under ledning av fil. dr A. Geijer, vilken konserveringsanstalt emellertid i praktiken utgjort en del av den nämnda statliga institutionen. Det har dock länge stått klart, att denna anordning av olika anledningar icke är ändamålsenlig, bl. a. med hänsyn till otryggheten för den hos Pietas anställda personalen.

En kortfattad historik torde här vara på sin plats. Föreningen Pietas stiftades 1908 av tvenne ledande museimän (Bernhard Salin och Rudolf Cederström) samt textilspecialisten fröken Agnes Branting med uppgift att genom pietetsfull och sakkunnigt utförd konservering rädda värdefulla textilier, som finnas i vårt land. Alltifrån verksamhetens begynnelse har den principen följts, att konserveringsarbeten debiterats kyrkor och museala institutioner till praktiskt taget självkostnadspris för material, arbetslöner etc., detta för att möjliggöra erforderliga räddningsåtgärder även där de ekonomiska resurserna äro begränsade. Dessutom omfattar föreningens

verksamhet även vetenskaplig registrering, beskrivning och fotografering av föremålen. Utgifterna för dessa uppgifter liksom för de med rörelsen i dess helhet förbundna allmänna omkostnader för lokal (lyse, städning etc.), inventarier, expedition, försäkring, experiment m. m. ha i regel uppgått till 3 500—4 000 kronor årligen, vilka medel erhållits dels genom vid brydsamma tillfällen lämnade donationer, dels genom statsanslag av varierande storlek eller genom tillfälligt lotterimedelsanslag. För innevarande budgetår (1947/48) beviljades ett statsanslag på 4 000 kronor. Sedan 1938 har föreningen haft en kontinuerlig beställning på konservering av fanor från nämnden för statens trofésamling, motsvarande ett nämnden tilldelat anslag om för närvarande 10 000 kronor årligen.

Hittills ha omkring 3 000 övervägande kyrkliga föremål konserverats, vartill komma ca 200 fantroféer. Arbetena utföras med strängt hänsynstagande till konst- och kulturhistoriska värden. Föreningens ateljé har så småningom utbildats till en centralanstalt för textilkonservering, där material och metoder utprovats under utnyttjande av de nyaste rönen på området. Pietas står härigenom som den ojämförligt främsta textilkonserveringsanstalten i landet, och den fungerar i stor utsträckning såsom rådgivare för museer, församlingar och enskilda. Det kan också nämnas, att konserveringsanstaltens internationella anseende icke sällan föranleder till förfrågningar, beställningar, studiebesök och lärlingsansökningar från utlandet.

För att trygga denna viktiga verksamhets framtida bestånd ansökte kungl. vitterhetsakademien i sina anslagsäskanden till 1947 års riksdag om en tjänst som textilkonservator, i vilkens åligganden bl. a. skulle ingå ledarskapet för textilkonserveringen inom institutionen. Akademien förutsatte därvid att följande år återkomma med förslag till ett förstatligande av föreningen Pietas verksamhet.

1947 års riksdag beslöt också en personlig tjänst för dr Geijer i lönegrad Ce 24. Däremot har vid de muntliga underhandlingar, som förts sistlidna höst, framförts det beskedet, att frågan om konserveringsanstaltens förstatligande med hänsyn till de tryckta tiderna icke torde ha utsikter att nu beviljas, varför kungl. vitterhetsakademien ansett sig för närvarande böra avstå från att framlägga detta förslag.

Dr Geijers närmaste tjänsteuppgifter är att omhänderha värden och den vetenskapliga bearbetningen av museets egna samlingar, att utvidga sin rådgivande verksamhet beträffande textilvård samt att på detta område utöva den kontroll, som åligger riksantikvarieämbetet. Konserveringsanstaltens ställning är emellertid fortfarande hotad, i all synnerhet sedan Kungl. Maj:t, på grund av föreningen Pietas privata karaktär, föreskrivit, att dr Geijer icke får utöva ledarskapet för ateljén. Även om denna bestämmelse skulle komma att upphävas, kvarstår dock det faktum, att personalen vid landets ledande textilkonserveringsanstalt har en sämre och osäkrare ställning än

motsvarande befattningshavare vid t. ex. nordiska museet, livrustkammaren och armémuseum.

Det ligger i öppen dag, att såväl statens historiska museum för sina enastående samlingar som riksantikvarieämbetet för den yttre textilvården är i allra största behov av en konserveringsateljé för textilier i likhet med den konserveringsanstalt för metall, trä och andra material, vilken sedan länge finnes inom institutionen. Varje annat större museum med textilsamlingar torde för närvarande ha en dylik. Förklaringen till att institutionen hittills på detta område kunnat uppfylla sina åligganden är ju, som ovan antytts, att man haft tillgång till föreningen Pietas, som trots sin privata organisation såsom en »ideell förening» med årligt statsanslag i praktiken fungerat som ett arbetsorgan för det centrala ämbetsverket.

Det är av yttersta vikt för riksantikvarieämbetet och statens historiska museums verksamhet, att denna verksamhets fortbestånd tryggas. De gångna årens erfarenheter i fråga om material, utexperimenterande av lämpliga metoder och den speciella yrkesskickligheten hos personalen utgöra ett kapital, som till fullo bör utnyttjas genom den sakkunnigaste ledning och som å andra sidan löper fara att gå om intet, därest ekonomiska förhållanden skulle komma personalen att skingras eller övergå till annat arbete. Ur dessa synpunkter är det ett verkligt behov, att konserveringsateljéns verksamhet bibehålles vid samma höga standard som hittills och att — såsom ett led i denna strävan — personalen beredes tryggare ekonomiska villkor. I den nuvarande starka konkurrensen om arbetskraft är det också omöjligt att förvärva nya arbetskrafter, såvida ej anställningsförhållandena stabiliseras.

Den naturliga konsekvensen av riksdagens beslut om inrättande av en textilkonservatorstjänst för dr Geijer synes vara att förstatta den sedan 1908 existerande ateljén. Genom att införliva denna ateljé med riksantikvarieämbetet och statens historiska museum och genom att ställa densamma under textilkonservatorns omedelbara ledning skulle institutionen kunna tillgodogöra sig det erfarenhetskaptal, vilket i bästa fall skulle taga ett årtionde att förvärva för den händelse Pietas nu måste upplösas och vitterhetsakademien skulle starta egen konserveringsverksamhet utan att kunna tillgodogöra sig Pietas erfarenhet. Det är svårt att uppskatta värdet av den på ett organiskt sätt framvuxna och utmärkt fungerande organisationen med dess skickliga och specialtränade brodöser, för olika ändamål utexperimenterade metoder och enastående materialkänedom, dess för ändamålet ovärderligt rika, ehuru kvantitativt rätt begränsade materiallager och inte minst dess under många år genom personliga kontakter upparbetade goodwill. Att vinna dessa värden skulle i varje fall kräva både tid och pengar. Överförandet av Pietas verksamhet till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum såsom dess textilkonserveringsanstalt skulle således icke betyda inrättande av nya tjänster utan en rationalisering av en

sedan länge existerande, väl utprövad, nödvändig verksamhet, och, väl att märka, denna rationalisering skulle endast betyda en obetydlig ökning av de nuvarande kostnaderna för statskassan.

Formen för detta inlemmande inom riksantikvarieämbetets och statens historiska museums organisation av föreningen Pietas konserveringsverksamhet torde kunna kalkeras på riksarkivets konserveringsanstalt för arkivalier, vilken ju också utför arbeten för utomståendes räkning och för närvarande avlönar en personal på 9 personer: en vetenskaplig ledare, en förman och sju biträden. Deras löner utbetalas centralt, medan arbetena debiteras direkt från ateljén, vilken mottager likviden för vidare inleverering till statskassan.

Föreningen Pietas konserveringsateljé har för närvarande i sin tjänst dels 5 brodöser, vardera med en årslön, som nyligen höjts till 5 400 kronor, dels en sekreterare och t. f. arbetsledare på halvtidstjänst med en årslön av 3 600 kronor. Utöver den sålunda till 30 000 kronor uppgående lönesumman kommer materialinköp för ca 1 000 kronor och fotokostnader samt övriga expenser för 2 500 kronor. Nuvarande *totalutgifter* per år bli således ca 34 100 kronor.

Inkomsterna utgöras dels av statsanslag för 1947/48 4 000 kronor, dels av debiterade konserveringsarbeten (för 1945 uppgående till 29 211 kronor och för 1946 till 27 468 kronor). Med hänsyn till de stegrade konserveringskostnaderna torde den årliga inkomsten på konserveringar kunna beräknas till minst 30 000 kronor, varav ungefär hälften utgöres av fankonserveringar för trofé-nämndens räkning och alltså är att betrakta som en fast inkomst. Enligt uppgift räknar nämnden för statens trofé-samling för fullföljande av de av Pietas utförda fankonserveringarna med ett årligt anslag å 15 000 kronor. Dessa anslag, som på grund av olika omständigheter varierat i storlek (10—12 000 kronor per år), ha hittills utgått från 4:e huvudtiteln; i händelse av ovan antydda omorganisation kan motsvarande anslag förväntas bli överfört på 8:e huvudtiteln. Tillsammans med inkomsterna på övriga konserveringsarbeten, vilka säkerligen icke torde understiga 15 000 kronor tillika med statsanslagets 4 å 5 000 kronor (för 1948/49 begärda 5 000) kunna inkomsterna beräknas väl balansera utgifterna. I varje fall skulle ett statligt omhändertagande av föreningens verksamhet knappast åsamka statskassan några andra utgifter än de kostnader för pension, försäkring, etc., som äro förenade med anställande i statstjänst.

Med anledning av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen

bestämmer sig för att riksdagen

1. i D:4, dels under åttonde huvudtiteln D:4, Avlöningar, måtte besluta om inrättandet av en textilkonserveringsateljé i anslutning till riksbiblioteket, dels under tredje huvudtiteln D:3, Slutning till riksantikvarieämbetet och statens historiska museer,

att riksdagen

museum och i samband härmed fastställa följande tillägg till vederbörande tjänsteförteckning:

1 sekreterare och biträdande arbetsledare (halvtidstjänst) Ce 15,

5 konserveringsbiträden Ce 8,

dels måtte med anledning härav under samma huvudtitel D: 5, Omkostnader, utöver det i propositionen föreslagna förslagsanslaget av 160 600 kronor anvisa anslag för omkostnader enligt nedanstående specifikation:

Materialkostnader	kr. 1 000:—
Fotokostnader	» 500:—
Expenser	» 2 000:—

Summa Kronor 3 500:—

Stockholm den 21 januari 1948.

Ebon Andersson.